

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.3.25>

TEORETYCZNO-METODOLOGICZNE PODSTAWY BADANIA UDZIAŁU ADWOKATA W REALIZACJI WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ W POSTĘPOWANIU KARNYM

Violeta Monastyrska

*aspirant Katedry Postępowania Karnego, Kryminalistyki i Ekspertologii
Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Charków, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-1825-0457

Monastyrska@gmail.com

Adnotacja. W artykule naukowym podkreślono teoretyczno-metodologiczne podstawy badania udziału adwokata w realizacji współpracy międzynarodowej podczas postępowania karnego. Przegląd źródeł literackich wykazał, że obecnie poszukiwania naukowe były prowadzone w dwóch kierunkach: po pierwsze, szereg badań dotyczyło funkcjonowania Instytucji Adwokatury; po drugie, poszczególne prace poświęcone są zrozumieniu treści współpracy międzynarodowej w postępowaniu karnym. Stwierdzono brak prac naukowych, które uwypukliłyby kwestie udziału adwokata w realizacji współpracy międzynarodowej podczas postępowania karnego. Na rozwiązanie tego złożonego problemu skierowano poszukiwania naukowe. Metodologię badania udziału adwokata w realizacji międzynarodowej współpracy w postępowaniu karnym należy traktować jako system naukowych teoretycznych i praktycznych sposobów osiągnięcia celu i zadań badania. Do tego systemu są przyciągane metody poznania naukowego, wykorzystano teoretyczną i empiryczną bazę badawczą, rozwiązano cele i zadania pracy naukowej. W celu kompleksowej analizy cech udziału adwokata we współpracy międzynarodowej podczas postępowania karnego uzasadnione jest zastosowanie systemu ogólnych naukowych, specjalnych i konkretnie naukowych metod poznania, za pomocą których powstaje aparat pojęciowy, ujawnia się specyfikę stosunków prawnych, z uwzględnieniem przepisów prawa międzynarodowego i krajowego. Kierując się wymienionymi i innymi przepisami teoretyczno-metodologicznymi uważamy za konieczne przeprowadzenie badań w celu ustalenia podstaw zaangażowania adwokata w realizację współpracy międzynarodowej podczas postępowania karnego.

Słowa kluczowe: prawo do obrony, adwokatura, prawo międzynarodowe i krajowe, metodologia, metoda, poznanie.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF RESEARCH ATTORNEY'S PARTICIPATION IN INTERNATIONAL COOPERATION DURING CRIMINAL PROCEEDINGS

Violeta Monastyrska

*Postgraduate Student at the Department of Criminal Procedure, Criminology and Expertology
Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-1825-0457

Monastyrska@gmail.com

Abstract. The scientific article highlights the theoretical and methodological principles of the study of the participation of a lawyer in the implementation of international cooperation in criminal proceedings. A review of literature sources showed that today scientific research has been carried out in two directions: first, a number of studies related to the functioning of the bar; secondly, some works are devoted to the scientific understanding of the content of international cooperation in criminal proceedings. It is stated that there are no scientific works that would cover the issue of participation of a lawyer in the implementation of international cooperation in criminal proceedings. Scientific research was aimed at solving this complex problem. The methodology of research of the lawyer's participation in the implementation of international cooperation in criminal proceedings should be considered as a system of scientific theoretical and practical ways to achieve the goals and objectives of the study. Methods of scientific cognition are involved in this system, the theoretical and empirical base of research is used, the set purpose and tasks of scientific work are solved. For a comprehensive analysis of the peculiarities of a lawyer's participation in international cooperation in criminal proceedings, the use of a system of general, special and specifically scientific methods of cognition is substantiated, by means of which the conceptual apparatus is formed, It is guided by these and other theoretical and methodological provisions that we consider it necessary to conduct research to determine the principles of participation of a lawyer in the implementation of international cooperation in criminal proceedings.

Key words: right to defense, advocacy, international and national legislation, methodology, method, cognition.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УЧАСТІ АДВОКАТА У ЗДІЙСНЕННІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Віолета Монастирська

*аспірант кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології
Харківського національного університету внутрішніх справ (Харків, Україна)*

ORCID ID: 0000-0003-1825-0457

Monastyrska@gmail.com

Анотація. У науковій статті висвітлені теоретико-методологічні засади дослідження участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Огляд літературних джерел продемонстрував, що сьогодні наукові пошуки здійснювалися у двох напрямках: по-перше, низка досліджень стосувалися функціонування інституту адвокатури; по-друге, окремі праці присвячені науковому осмисленню змісту міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Констатовано відсутність праць, які б висвітлювали питання участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. На вирішення цього комплексного завдання був скерований науковий пошук. Методологію дослідження участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні слід розглядати як систему наукових теоретичних і практичних способів досягнення мети та завдань дослідження. До цієї системи залучаються методи наукового пізнання, використовується теоретична й емпірична база дослідження, вирішуються поставлені мета та завдання наукової праці. Для комплексного аналізу особливостей участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження обґрунтовано використання системи загальнонаукових, спеціальних і конкретнонаукових методів пізнання, за допомогою яких формується понятійний апарат, розкривається специфіка правовідносин із урахуванням положень міжнародного та національного законодавства. Саме керує чись зазначеними та іншими теоретико-методологічними положеннями, вважаємо за необхідне дослідити визначення засад участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Ключові слова: право на захист, адвокатура, міжнародне та національне законодавство, методологія, метод, пізнання.

Вступ. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Гарантований Конституцією України захист прав, свобод і законних інтересів громадян покладається на державу та реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами. До них належить і адвокатура – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 р. (Про адвокатуру та адвокатську діяльність, 2012).

Увага до інституту міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні зумовлена збільшенням її кількісних показників і якісних різновидів (проведення процесуальних дій у порядку міжнародної правової допомоги, видачі (екстрадиції) особи, кримінального провадження у порядку перейняття та ін.), викликана необхідністю удосконалення нормативно-правової регламентації цього процесуального інституту, розробки практичних рекомендацій з метою ефективного правозастосування.

Водночас недостатня законодавча урегульованість участі адвоката у кримінальному провадженні під час міжнародного співробітництва зумовлює необхідність наукових досліджень у цьому напрямі з метою формування пропозицій і рекомендацій законотворчого та правозастосовного характеру.

З'ясування окреслених питань обов'язковою передумовою передбачає формування належних теоретико-методологічних засад – підґрунтя подальшого дослідження питань участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Основна частина. Питання діяльності адвоката щодо забезпечення завдань кримінального провадження, охорони прав і свобод людини були предметом наукового дослідження І.В. Глов'юк, О.М. Дроздова, О.В. Капліної, В.Т. Маляренка, М.А. Погорецького, О.Ю. Татарова, Л.Д. Удалової, О.Г. Шило. Окремі аспекти міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні розкривалися у роботах О.А. Калганової, І.В. Лешукової, А.Г. Маланюка, П.Г. Назаренка, М.І. Пашковського, А.С. Сизоненка, Ю.М. Черноус. Однак теоретико-методологічні, нормативно-правові засади, практичні питання участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження не були предметом окремого наукового дослідження.

Метою статті є формування теоретико-методологічних засад дослідження участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Результати. Належний правовий захист у кримінальному провадженні є обов'язковим елементом державного та суспільного розвитку, основою для формування демократичної правової держави та громадянського суспільства. Розбудова правової держави неможлива без дотримання гарантій захисту прав людини, без забезпечення чіткого механізму функціонування такого інституту, як адвокатура.

Питання, які стосуються міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, традиційно привертають інтерес наукової спільноти через об'єктивні причини, пов'язані з необхідністю боротьби зі злочинністю, однак передусім увага звертається саме на діяльність сторони обвинувачення, розслідування

міжнародних злочинів, злочинів міжнародного характеру чи інших злочинів із «міжнародними зв'язками» (Чорноус, 2012). Діяльність сторони захисту за таких умов не досліджувалася.

Обов'язковою умовою комплексного дослідження наукової проблеми є аналіз наявних напрацювань, висвітлення доробку вчених. Застосування такого підходу дає можливість побачити не вирішені проблеми, які залишилися поза увагою попередників.

Наукові праці вітчизняних вчених переважно стосувалися висвітлення загальних питань участі адвоката у кримінальному провадженні.

Наприклад, це дисертація С.Л. Савицької «Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката», у якій авторкою обґрунтовано цікаву думку, що гарантії кримінально-процесуальної діяльності адвоката перебувають у діалектичному зв'язку з гарантіями свободи виконання адвокатом функцій професійного захисту, представництва та надання іншої правової допомоги. Захист адвоката пов'язаний із захистом інтересів особи, котрій він надає правову допомогу (Савицька, 2013).

Предмету нашого дослідження стосується монографічна праця В.В. Зуєва «Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження». Обґрунтовано, що вказана група гарантії є системою, до складу якої входять гарантії прав і свобод особи, а також гарантії, які стосуються організації процесу міжнародного співробітництва. Досліджено умови оскарження процесуальних рішень, дій і бездіяльності органів державної влади, а також окремих посадових осіб, пов'язаних із міжнародним співробітництвом, із наданням міжнародної правової допомоги й екстрадиції під час кримінального провадження. Розкриваються проблемні питання залучення до процесуальних дій адвокатів іноземних держав у порядку міжнародної правової допомоги (Зуєв, 2015).

Т.Б. Вільчик у дисертації «Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського союзу та України» на підставі кращого досвіду країн-членів Європейського союзу запропонував механізм забезпечення незалежності адвокатів, підвищення гарантій їхньої захищеності, гарантування рівноправності сторін у судовому процесі та на стадії досудового розслідування (Вільчик, 2016).

А.Б. Антонюк у своєму дослідженні «Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень» порушила питання удосконалення інституту екстрадиції, а саме доповнила перелік документів, необхідних для формування клопотання про екстрадицію запитованої особи у ст. 575 КПК України копією письмового повідомлення про підозру особі та добровільності згоди підозрюваного, обвинуваченого на використання спрощеного порядку видачі особи запитуючій державі (Антонюк, 2016), однак діяльність адвоката у цьому процесі дослідила поверхово.

Заслуговують на увагу монографічні дослідження Є.В. Смирнова «Участь захисника в реалізації процесуальних прав підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні» (Смирнов, 2017), О.М. Скрябіна «Захисник у кримінальному процесі України: нормативно-правове дослідження» (Скрябін, 2017), М.Г. Моторигіна «Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції» (Моторигін, 2018), В.В. Єрохіна й О.О. Юхно «Захисник як учасник кримінального провадження» (Єрохін, Юхно, 2018), А.М. Бірюкової «Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації» (Бірюкова, 2019) та ін.

Роботи перелічених та інших вчених насамперед стосувалися окремих питань участі захисника-адвоката у кримінальному провадженні у межах порівняльно-правового аналізу національного законодавства із законодавством інших країн, однак низка актуальних проблем слідчої та судової практики так і не були враховані. Залишилися невирішеними питання щодо форм залучення адвоката та його повноважень під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.

Таким чином, дослідження участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження дає змогу дійти загального висновку про актуальність і підвищений науковий інтерес до цієї проблематики (підтвердили 92,6% опитаних адвокатів). Водночас огляд літературних джерел демонструє, що пошуки науковців переважно спрямовувалися на вивчення місця та ролі інституту адвокатури у кримінальному провадженні, етапів його становлення та розвитку, а окремі праці стосуються наукового осмислення сутності міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Без відповіді залишається широке коло питань, не вирішених у науці кримінального процесу: бракує осмислення цілісного предмета пізнання щодо участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, визначення повноважень адвоката та комплексу видів правової допомоги у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Саме на вирішення цих непростих завдань скеровується науковий пошук у межах здійснюваного дослідження.

Звернемо увагу на методологію вивчення питань участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Наукове дослідження завжди є складним, і завдяки процесу пізнання вибудовується певна концепція на основі відповідної методології, що передбачає вчення про структуру, логічну організацію, форми, застосування певних методів.

Як зазначають вчені, методологія – це сукупність методів (методика), які застосовуються для проведення наукових досліджень, у т. ч. і на дисертаційному рівні, у межах певної науки, та які становлять її методологію (Крушельницька, 2006: 63–64).

Результати наукового дослідження визначаються поставленою метою і завданнями, а також безпосередньо конкретними застосовуваними засобами, методами та прийомами діяльності.

Йдеться про те, що розробка методики вивчення ефективності правових категорій починається з виявлення можливих методів, тобто конкретних способів, спроможних дати позитивні результати в дослідженні їхньої ефективності (Романюк, 2011: 486).

Вказаний методологічний підхід доцільно використати під час розробки проблем участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, однак методологію не можна розглядати тільки як науково-дослідницький інструментарій. Методологія – це передусім теоретичне уявлення про саме явище та про можливості його вивчення з метою практичного вдосконалення (Дніпров, 2016: 57), без чого ніяке практичне вдосконалення діяльності адвоката у кримінальному провадженні під час міжнародного співробітництва не має сенсу. Методологія для цього дослідження розглядається як сукупність наукових теоретичних і практичних способів досягнення мети та завдань роботи. Її основу становитиме система, яка складається з якісно визначеного функціонального наповнення проведення дослідницької роботи (методів роботи), значної теоретичної (наукових і нормативних джерел) та емпіричної бази, правильного бачення результату, а також логічної структури побудови дослідження.

Сутність методології вивчення участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження становлять методи, застосування яких зумовлено специфікою окремих складників предмета дослідження.

Слово «метод» походить від грецького *metodos* та означає «шлях дослідження, шлях пізнання, здійснення певної діяльності, вирішення певних задач». Метод характеризує, як саме, за допомогою яких способів, засобів і прийомів це відбувається (Циппеліус, 2004: 10).

У сучасній науці склалася багаторівнева структура методології знання, згідно з якою методи наукового пізнання за ступенем загальності та сфери застосування можуть бути поділені на: загальні (філософські) – діють у всіх науках і на всіх етапах пізнання; загальнонаукові – застосовуються в гуманітарних, природничих і технічних науках; часткові – для певних наук (внутрішньо- та міждисциплінарні); спеціальні – для однієї, конкретної (специфічної) науки (Зацерковний та ін., 2017: 74–75).

Така система методів є умовною, оскільки з розвитком пізнання метод може переходити з однієї групи до іншої, тому підтримуємо думку науковців, котрі вважають, що у системі методів наукового пізнання функціонують світоглядні принципи (які традиційно називаються всезагальним методом), загальнонаукові, окремо-наукові та спеціальні методи (Котюк, 2008: 281).

Беззаперечно, застосування системи різних методів дає можливість досягти більш достовірних результатів, з'ясувати особливості участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а також повноважень адвоката, можливість застосування яких перебуває у прямому взаємозв'язку із видами правової допомоги у здійсненні міжнародного співробітництва.

Отже, для комплексного аналізу особливостей участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження використовують широкий спектр загальнонаукових, спеціальних і конкретнонаукових методів пізнання, за допомогою яких формується понятійний апарат, розкривається специфіка механізму правовідносин із урахуванням положень міжнародного та національного законодавства.

Зокрема, застосовуючи діалектичний метод, можна визначити розбіжності у процесуальній діяльності адвоката, зрозуміти неузгодженості у реалізації повноважень у здійсненні міжнародного співробітництва. Це пов'язано з тим, що діалектичний метод має власну структуру, яка охоплює принципи, закони, категорії, що відображають найзагальніші суттєві тенденції універсального процесу розвитку у будь-яких сферах суспільного і державного життя Шемчуженко, 1998: 204). Як зазначено у науковій літературі, він розглядає дійсність у русі, розвитку та суперечностях, є способом вирішення проблем, які тісно пов'язані з парністю та полярністю діалектичних категорій, шляхом встановлення протилежностей, аналізу й розмежування, синтезу їх в одне ціле, розкриття становлення відповідних структур, специфічних тенденцій їх розвитку (Булатов, 2002: 161).

Цей метод є найбільш значущим у процесі дослідження сутності інституту адвокатури у кримінальному провадженні у здійсненні міжнародного співробітництва. Він допомагає дослідити окреслені проблеми у єдності їхнього соціального змісту та юридичної форми, сприяє системному аналізу повноважень адвоката у здійсненні міжнародної правової допомоги, а також підстав, процесуального порядку його залучення, умов реалізації повноважень.

Використовуючи аналітичний метод, досліджуваний предмет розділяють на складники чи виокремлюють ознаки предмета для вивчення їх окремо як частини єдиного цілого. Такий метод був використаний для з'ясування значення понять «повноваження адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження», «форми участі у здійсненні міжнародного співробітництва», «види правової допомоги».

Визначаючи проблеми участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, необхідно застосувати метод герменевтики, який ґрунтується на сукупності принципів і методів тлумачення й інтерпретації текстів, що можуть мати форму як нормативно-правових, так і інших правових документів, наукових монографій, інших праць учених, і виконує функцію посередника між загальною й абстрактною нормами та конкретними життєвими ситуаціями, до яких застосовують ці норми (Бутенко, 2016: 62).

Нині юридична герменевтика є самостійним методологічним напрямом, предметом якого є способи з'ясування, роз'яснення змісту (тлумачення) та викладу правової норми (юридична техніка) (Головін, 2012: 45).

Під час дослідження завдяки герменевтичному методу здійснюється тлумачення норм, пов'язаних із участю адвоката у виконанні окремих процесуальних дій, при видачі осіб, котрі вчинили кримінальне право-

порушення, у кримінальному провадженні в порядку перейняття тощо та висловлення авторського бачення змісту певних положень кримінального процесуального законодавства щодо реалізації повноважень адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Метод дедукції дає можливість за допомогою аналізу загальних положень і фактів дійти проміжних та окремих висновків. Оцінюючи участь адвоката залежно від виду міжнародно-правової допомоги чи форми міжнародного співробітництва, розкрито види допомоги, яку може надавати адвокат. Наприклад, у здійсненні екстрадиції – це захист, а при врученні документів – це залучення до проведення процесуальних дій тощо.

У свою чергу, індукція як метод дослідження передбачає з'ясування змісту діяльності від фактів до конкретних висновків. Наприклад, при дослідженні сутності процесуальних повноважень адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження розглянуто спочатку поняття та зміст повноважень адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а надалі з'ясовано характерні особливості такої діяльності за різних форм виразу.

Процес пізнання у розслідуванні здійснюється за допомогою методів аналізу та синтезу. Їх застосування у кожній галузі знань має особливості, що визначаються співвідношенням загального діалектичного методу та спеціальних методів галузевих наук. Завдяки цим методам досліджуються норми як чинного, так і міжнародного законодавства, рішення національних судів щодо забезпечення прав і законних інтересів осіб під час виконання процесуальних дій у рамках міжнародного співробітництва, аналізуються рішення Європейського суду з прав людини.

До методів наукового пізнання, які мають подвійне призначення для застосування на емпіричному та теоретичному рівнях дослідження, належать: аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання й абстрагування. За допомогою методу абстрагування формується ідеальний образ реальності. Наприклад, вивчаючи в межах предмету дослідження процесуальні повноваження адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, ми вимушені, абстрагуючись від його важливих ознак, концентрувати свою увагу на діяльності конкретних уповноважених суб'єктів: центральних і компетентних органів України на надання міжнародної правової допомоги, слідчого, прокурора, слідчого судді.

Загальнонаукові методи дослідження є своєрідною проміжною ланкою між філософією та фундаментальними теоретико-методологічними положеннями спеціальних наук. Згідно із загальнонауковими поняттями та концепціями формуються відповідні методи та принципи пізнання, що забезпечують зв'язок та оптимальну взаємодію філософії зі спеціальними науковими знаннями та методами.

Історико-правовий метод застосовується для вивчення історичного розвитку інституту адвокатури та виявлення основних закономірностей і випадковостей його розвитку, визначення тенденцій і шляхів оновлення. Метою цього методу є дослідження специфіки правового явища у ретроспективі, зокрема під час з'ясування становлення і розвитку інституту адвокатури, повноважень адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Оскільки адвокатура існує у певній формі та із властивими їй повноваженнями завдяки суспільному ладу, відповідно до історичних умов, економічних відносин, у яких вона існує, важливим є дослідження виникнення сучасних особливостей діяльності адвокатури в історичному контексті.

Наступним методом є системно-структурний, який ми застосовуємо з метою дослідження проблем участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Це дає можливість проаналізувати як структуру процесуальних повноважень адвоката під час міжнародного співробітництва, так і процесуальну діяльність уповноважених осіб, визначити зв'язки, дослідити відносини, що виникають у цій сфері, виокремити норми законодавства, у яких регламентовані повноваження адвоката у кримінальному провадженні під час надання міжнародної допомоги.

Базовий метод методології – порівняльно-правовий – забезпечує врахування як позитивного, так і негативного досвіду іноземних держав шляхом аналізу історичного досвіду участі адвоката у кримінальному провадженні. Підлягають порівнянню міжнародно-правові акти, кримінальне процесуальне законодавство України та іноземних країн, які визначають повноваження адвоката під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Вивчення практичного досвіду функціонування означеного інституту в іноземних країнах створило умови для розроблення пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства та правозастосовної практики. Використання порівняльно-правового методу дає можливість дослідити шляхи адаптації законодавства України до кращих зразків законодавства іноземних держав.

Спеціально-наукові методи визначаються передусім специфічним характером предмета й об'єкта дослідження певної науки, її теоретичними принципами, що зумовлюють використання особливих методів, які впливають із того чи іншого розуміння сутності її об'єкта. Спеціально-наукову методологію найчастіше визначають як сукупність методів, принципів і прийомів дослідження, котрі використовуються у тій чи іншій галузі знань (науці). До такого методу можемо віднести спеціально-юридичний, завдяки якому здійснюється юридичний аналіз норм законодавства України із практикою їхнього застосування в частині з'ясування прогалин і суперечностей у нормативних актах і формулювання пропозицій з удосконалення реалізації повноважень адвоката під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.

Висновки. Огляд літературних джерел продемонстрував, що сьогодні наукові пошуки здійснювалися у двох напрямках: по-перше, низка досліджень стосувалася функціонування інституту адвокатури; по-друге, окремі праці присвячені науковому осмисленню змісту міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Констатовано відсутність наукових праць, які б висвітлювали питання участі адвоката

у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. На вирішення цього комплексного завдання був скерований науковий пошук.

Методологію дослідження участі адвоката у здійсненні міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні слід розглядати як систему наукових теоретичних і практичних способів досягнення мети та завдань дослідження. До цієї системи залучаються методи наукового пізнання, використовується теоретична й емпірична база дослідження, вирішуються поставлені мета та завдання наукової праці. Проаналізувавши методи дослідження, можна дійти висновку щодо неможливості та недоцільності обрання одного головного методу. Лише у своїй сукупності, взаємозв'язку та взаємодоповненні обрані методи допоможуть досягти об'єктивності під час вирішення обраних мети та завдань дослідження.

Список використаних джерел:

1. Антонюк А.Б. Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2016. 17 с.
2. Булатов М. Діалектичний метод. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В.І. Шинкарук. Київ, 2002. 1099 с.
3. Бутенко С.С. Особливості методології дослідження питань власності. *Юридична психологія*. 2016. № 2 (19). С. 58–68.
4. Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського союзу та України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2016. 490 с.
5. Головін А. Застосування методів юридичної герменевтики в інтерпретаційній діяльності Конституційного суду України. *Вісник Конституційного суду України*. 2012. № 4. С. 43–54.
6. Дніпров О.С. Теоретико-методологічні засади дослідження виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 57–62.
7. Зацерковний В.І., Тішаєв І.В., Демидов В.К. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
8. Зуєв В.В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 20 с.
9. Котюк І.І. Судове пізнання: проблеми методології та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ : Київ. нац. унів. ім. Тараса Шевченка, 2008. 427 с.
10. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2006. 206 с.
11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст. 282.
12. Романюк А.Б. Методика дослідження та критерії ефективності захисту в кримінальному процесі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 61. С. 480–488.
13. Савицька С.Л. Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 18 с.
14. Циппеліус Р. Юридична методологія : монографія. Київ : Реферат, 2004. 176 с.
15. Черноус Ю.М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : монографія. Київ : Скіф, 2012. 448 с.
16. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 2. 744 с.

References:

1. Antoniuk, A.B. (2016). Protsesualni zasady mizhnarodnoho spivrobitnytstva pry rozsliduvanni kryminalnykh pravoporushen [Procedural principles of international cooperation in the investigation of criminal offenses]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Irpin. 17 p. [in Ukrainian].
2. Bulatov, M. (2002). Dialektychnyi metod [Dialectical method]. *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk*. Kyiv. 1099 p. [in Ukrainian].
3. Butenko, S.S. (2016). Osoblyvosti metodolohii doslidzhennia pytan vlasnosti [Features of the methodology of research of property issues]. *Yurydychna psykholohiia*. № 2 (19). pp. 58–68. [in Ukrainian].
4. Vilchik, T.B. (2016). Advokatura yak instytut realizatsii prava na pravovu dopomohu: porivnialno-pravovyi analiz zakonodavstva krain Yevropeiskoho soiuzu ta Ukrainy [Advocacy as an institution for exercising the right to legal aid: a comparative legal analysis of the legislation of the European Union and Ukraine]: dys. ... dokt. yuryd. nauk: 12.00.10. Kharkiv. 490 p. [in Ukrainian].
5. Holovin, A. (2012). Zastosuvannia metodiv yurydychnoi hermenevtyky v interpretatsiinii diialnosti Konstytutsiinoho sudu Ukrainy [Application of methods of legal hermeneutics in interpretive activity of the Constitutional Court of Ukraine]. *Visnyk Konstytutsiinoho sudu Ukrainy*. № 4. pp. 43–54. [in Ukrainian].
6. Dniprov, O.S. (2016). Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia vykonavchoi vlady [Theoretical and methodological principles of the study of executive power]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha". Seriya: Yurydychni nauky*. № 855. pp. 57–62. [in Ukrainian].
7. Zatserkovnyi, V.I., Tishaiev I.V., Demydov V.K. (2017). Metodolohiia naukovykh doslidzhen [Research methodology]: navch. posib. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia. 236 p. [in Ukrainian].
8. Zuiiev, V.V. (2015). Kryminalni protsesualni harantii prav osoby pry mizhnarodnomu spivrobitnytstvi pid chas kryminalnoho provadzhennia [Criminal procedural guarantees of individual rights in international cooperation during criminal proceedings]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kharkiv. 20 p. [in Ukrainian].
9. Kotiuk, I.I. (2008). Sudove piznannia: problemy metodolohii ta praktyky [Judicial knowledge: problems of methodology and practice]: dys. ... d.-ra. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv: Kyiv. nats. univ. im. Tarasa Shevchenka. 427 p. [in Ukrainian].

10. Krushelnytska, O.V. (2006). Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen [Methodology and organization of scientific research]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Kondor. 206 p. [in Ukrainian].
11. Pro advokaturu ta advokatsku diialnist [About advocacy and advocacy activity]: Zakon Ukrainy vid 05.07.2012. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2013, № 27, st. 282. [in Ukrainian].
12. Romaniuk, A.B. (2011). Metodyka doslidzhennia ta kryterii efektyvnosti zakhystu v kryminalnomu protsesi [Research methods and criteria for the effectiveness of protection in criminal proceedings]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. Vyp. 61. S. 480–488. [in Ukrainian].
13. Savytska, S.L. (2013). Kryminalno-protseualni harantii diialnosti advokata [Criminal procedural guarantees of the lawyer's activity]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv. 18 p. [in Ukrainian].
14. Tsyppeilius, R. (2004). Yurydychna metodolohiia [Legal methodology]: monohrafiia. Kyiv: Referat. 176 p. [in Ukrainian].
15. Chornous, Yu.M. (2012). Teoriia i praktyka kryminalistychnoho zabezpechennia dosudovoho slidstva u spravakh pro zlochyny mizhnarodnoho kharakteru [Theory and practice of forensic support of pre-trial investigation in cases of international crimes]: monohrafiia. Kyiv: Skif. 448 p. [in Ukrainian].
16. Shemshuchenko, Yu.S. (red) (1998). Iurydychna entsyklopediia [Legal encyclopedia]: v 6 t. Kyiv: Ukr. entsykl. T. 2. 744 s. [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.3.26>

CECHY WYDZIERŻAWIENIA GRUNTÓW ROLNYCH BĘDĄCYCH WŁASNOŚCIĄ PUBLICZNĄ: ANALIZA PORÓWNAWCZA UKRAIŃSKICH I POLSKICH PRZEPISÓW PRAWNYCH

Nadiia Moskaliuk

kandydat nauk prawnych, docent,

*docent Katedry Prawa i Postępowania Karnego i Egzekwowania Prawa
Zachodnioukraińskiego Uniwersytetu Narodowego (Tarnopol, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-2972-3352

moscaluc_nadiya@ukr.net

Adnotacja. W artykule omówiono cechy wydzierżawienia gruntów rolnych będących własnością publiczną na Ukrainie i w Polsce. W szczególności porównuje się wymagania prawne i ograniczenia obu krajów, a także praktykę ich wdrażania.

Istotne jest porównanie właśnie tych dwóch krajów, ponieważ są one najbliższymi sąsiadami terytorialnie a doświadczenie Polski jako państwa członkowskiego Unii Europejskiej jest bardzo cenne dla Ukrainy. Przez długi czas na Ukrainie obowiązywało moratorium na sprzedaż gruntów rolnych, a zatem rynek gruntów dopiero zaczął się kształtować. Z zastrzeżeniem niemożności sprzedaży gruntów rolnych, nie można było mówić o odpowiednich cenach dzierżawy tych gruntów, więc wszyscy właściciele, w tym państwo, nie przestrzegali znacznej ilości środków. Biorąc pod uwagę, że dzierżawa gruntów na Ukrainie dopiero niedawno zaczęła być przeprowadzana na konkurencyjnych warunkach za pomocą przetargów, doświadczenie Agencji Nieruchomości Rolnych Polski w kwestii zapewnienia warunków konkurencyjnych ma ogromne znaczenie dla Ukrainy.

Oprócz analizy stron umowy i ich statusu prawnego, w badaniu duży nacisk położono na kwestię formy i sposobu zawierania umów najmu. Oprócz ogólnych pytań dotyczących praw i obowiązków stron wynikających z umowy, autor zbadał kwestie dziedziczenia praw najemcy i podnajmu na podstawie przepisów Ukrainy i Polski.

Artykuł szczegółowo opisuje zmiany, które zaszły w ciągu ostatnich dwóch lat na Ukrainie z wymogami regulacyjnymi dotyczącymi dzierżawy gruntów i, co ważne, porównuje te wymagania z doświadczeniem Polski w kształtowaniu rynku ziemi.

Jako ogólny wniosek wskazano, że w procesie dzierżawy gruntów prawa państwa jako właściciela gruntów rolnych w Polsce są chronione bardziej niż prawa najemców. Praktyka przetargów ze szczególnym określeniem wymagań dotyczących kategorii najemców pozwala Państwu utrzymać określone kategorie osób, które będą korzystać z gruntów, a następnie prowadzić skuteczną politykę gruntów i wdrażać decyzje rządowe w sprawach dotyczących gruntów. Pomimo znacznego ryzyka na etapie wchodzenia w stosunki dzierżawcze, polscy najemcy gruntów publicznych są bardziej chronieni w przyszłości. Ukraińscy najemcy w porównaniu z polskimi są narażeni na znaczne ryzyko na wszystkich etapach swojej działalności. Wszystko to wskazuje na potrzebę zbadania pozytywnego doświadczenia Polski w kwestii dzierżawy gruntów publicznych o przeznaczeniu rolnym i wprowadzenia go na Ukrainie, jednak biorąc pod uwagę realia społeczne kraju, w którym powstaje tylko cywilizowany rynek ziemi.

Słowa kluczowe: własność publiczna, grunty rolne, umowa dzierżawy gruntu, przetarg, stan cywilnoprawny.